

інших підготовчих дій. В межах підготовчого провадження судом має бути вирішено певний ряд процедурних питань, відповіді на які необхідні для правильного та безперешкодного розгляду справи по суті, а саме питання стосовно складу учасників судового процесу, доказів, клопотань, заперечень, позицій по суті справи, тощо.

Визначення завдань підготовчого провадження нерозривно пов'язано з розумінням і визначенням мети підготовчого провадження. Метою підготовчого провадження є з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті. Вважаємо, що правильність та своєчасність розгляду справи по суті пов'язуються з винесенням законного і обґрунтованого судового рішення у справі із дотриманням встановлених строків розгляду справи по суті, а безперешкодний розгляд справи по суті передбачає недопущення складнощів, які змогли б завадити правильному та своєчасному розгляду справи.

Щодо строків підготовчого провадження, то воно починається з дня постановлення ухвали суду про відкриття провадження у справі і закінчується постановленням ухвали про закриття підготовчого засідання. Підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду. Після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі її копія надсилається учасникам справи, а також іншим особам, якщо від них витребуються докази. Розсилання учасникам справи ухвали суду про відкриття провадження у справі надає цим особам інформацію, що відбулося офіційне відкриття провадження у конкретній цивільній справі, і відповідно даним особам позивачем та судом відведена певна процесуальна роль, залежно від їх процесуального статусу. Одночасно з цією копією учасникам справи надсилається і копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів.

Законодавством передбачено, що у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, відповідач має право надіслати: суду – відзив на позовну заяву і всі письмові та електронні докази (які можливо доставити до суду), висновки експертів і заяви свідків, що підтверджують заперечення проти позову; пози-

вачу, іншим відповідачам, а також третім особам – копію відзиву та доданих до нього документів. Строк розсилки відзиву з додатками та його копії визначається ухвалою суду про відкриття провадження у справі. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи. Слід зауважити, що у випадку, якщо відповідач подасть відзив з необхідними додатками суду, але не направить їх іншим учасникам справи, суд може оголосити перерву за невиконання учасником справи вимог ухвали про відкриття провадження у справі у встановлений судом строк, якщо таке невиконання перешкоджає завершенню підготовчого провадження.

Надалі згідно з ч. 2 ст. 174 ЦПК України позивач у строк, встановлений судом, має право подати відповідь на відзив, а відповідач свої заперечення згідно правил статей 179 та 180 ЦПК України. У строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі або ухвалі, постановленій у підготовчому засіданні (якщо треті особи було залучено у підготовчому засіданні), треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають право подати письмові пояснення щодо позову або відзиву, а учасники справи мають право надати відповідь на такі пояснення до закінчення підготовчого провадження.

Виходячи з принципу рівноправності сторін цивільного процесу, відповідач наділений правом користуватися процесуальними засобами захисту своїх прав, свобод та інтересів у суді під час розгляду справи. Одним із таких процесуальних засобів, є можливість відповідача звернутися до позивача із зустрічним позовом, який є самостійною вимогою відповідача до позивача, яка заявлена в процесі для спільного розгляду з первісним позовом. Таким чином, відповідно до положень ст. 193 ЦПК України відповідач має право пред'явити зустрічний позов у строк для подання відзиву, який приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову. У цьому разі розгляд вимоги за зустрічним позовом ухвалою суду об'єднуються в одне провадження з первісним позовом. Логічним нововведенням вважаємо те, що у випадку подання зустрічного позову у справі, яка

розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження, оскільки справи спрощеного позовного провадження є справами незначної складності, а у випадку пред'явлення відповідачем зустрічного позову збільшується обсяг доказового матеріалу у справах, що ускладнює їх вирішення, а тому відповідно дані справи повинні розглядатися за правилами загального позовного провадження.

Проведення підготовчого засідання відбувається на стадії підготовчого провадження і є процесуальною формою та основним етапом цієї стадії процесу.

ЦПК України передбачає обов'язкове проведення підготовчого засідання в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, оскільки такі справи виступають складними цивільними справами. ЦПК України не передбачає проведення підготовчого засідання у інших категоріях цивільних справ, що розглядаються в суді першої інстанції (спрощеного позовного провадження, наказного провадження, окремого провадження).

Метою підготовчого засідання є виконання завдання підготовчого провадження. А саме з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного, своєчасного та безперешкодного розгляду справи по суті [3, с. 212]. Слід зауважити, що підготовче засідання проводиться для виконання завдань підготовчого провадження і націлено на реалізацію цих завдань та мети підготовчого провадження.

Відносно процедури, то ініціативу у проведенні підготовчого засідання проявляє суддя, який розглядає справу. Він визначає дату і час підготовчого засідання з урахуванням обставин справи і необхідності вчинення відповідних процесуальних дій. Підготовче засідання має бути розпочате не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі. Слід відмітити, що згідно чинного законодавства є можливість відкладення підготовчого засідання, отже їх може бути проведено декілька у межах одного підготовчого провадження, це залежить від обставин справи та підготовки її для судового розгляду.

Стаття 197 ЦПК України, визначає перелік підготовчих дій, які можуть вчинятися у підготовчому засіданні і які повинні бути направлені на реалізацію мети підготовчого засідання.

По-перше, підготовче засідання проводиться судом з повідомленням учасників справи. Суд

повинен надати учасникам справи інформацію про дату та час проведення підготовчого засідання, для того щоб ці учасники справи могли з'явитися до суду і реалізувати свої процесуальні права та обов'язки. Інформування учасників справи відбувається шляхом направлення ухвали про відкриття провадження у справі, у змісті якої зазначається безпосередньо дата та час проведення підготовчого засідання, а також ухвали про відкладення проведення підготовчого засідання, у якій зазначається дата та час наступного його проведення. Слід зазначити, що у підготовчому засіданні можуть брати участь не тільки учасники справи, а всі учасники судового процесу (суд, учасники справи та інші учасники судового процесу), яких також потрібно інформувати про дату та час проведення підготовчого засідання. Варто зауважити, що особиста явка учасників справи до суду у рамках підготовчого засідання не є обов'язковою, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 212 ЦПК України дані особи мають право брати участь у судовому засіданні (включаючи підготовче засідання) в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, крім випадків, коли явка учасника справи визнана судом обов'язковою. Щодо інших учасників судового процесу, таких як свідок, перекладач, спеціаліст, експерт, то вони можуть брати участь в попередньому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду. Отже, явка учасників справи у підготовче засідання виступає їх правом, для інших учасників судового процесу це є обов'язком.

У підготовчому засіданні суд також вчиняє наступні підготовчі дії: оголошує склад суду, а також прізвища, імена та по батькові секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів; з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді. З метою реалізації такого завдання як здійснення заходів по врегулюванню спору до початку розгляду справи по суті, суд вчиняє зазначені підготовчі дії, і які відповідно мають місце лише при розгляді справ позовного провадження. Згідно зі статтею 207 ЦПК України, мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. У разі укладання сторонами мирової

угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Якщо між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду. При бажанні та згоді сторін врегулювати спір за участю судді, безпосередньо суддя постановляє ухвалу про проведення процедури врегулювання спору за участю судді, якою одночасно зупиняє провадження у справі. Стаття 204 ЦПК України передбачає випадки припинення врегулювання спору за участю судді з постановленням відповідної ухвали; у разі необхідності заслуховує уточнення позовних вимог та заперечень проти них та розглядає відповідні заяви. Відповідно до Постанови ПВСУ «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12.06.2009 року, уточнюючи позовні вимоги або заперечення проти позову, суд визначає характер спірних правовідносин сторін, зміст їх правових вимог і матеріальний закон, що їх регулює і яким належить керуватися при вирішенні спору [4]. Зокрема, у позивача суд повинен з'ясувати предмет позову (що конкретно вимагає позивач), підставу позову (чим він обґрунтовує свої вимоги) і зміст вимоги (який спосіб захисту свого права він обрав). У відповідача суд з'ясовує суть заперечення проти позову та характер такого заперечення (процесуальний чи матеріально-правовий). Оновленим законодавством передбачено обов'язок певних учасників справи (позивача, відповідача та третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору) надавати правові підстави позовних вимог у заявах по суті справи, відповідно до статей 52, 175 та 193 ЦПК України. Інші учасники справи мають право здійснити кваліфікацію спірних правовідносин також у заявах по суті справи; вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше. Вказані підготовчі дії надзвичайно важливі для своєчасного та правильного розгляду цивільної справи, оскільки із-за відсутності певних осіб при розгляді справи, виникає необхідність її відкласти, що в результаті затягує вирішення справи та приводить до несвоечасного поновлення порушених прав і законних інтересів громадян та організацій; може роз'яснювати учасникам справи, які обставини входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасни-

ком справи. Ця можливість суду є новелою нової редакції ЦПК України, відповідно до якої сторони, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору, їхні представники можуть отримати інформацію від судді щодо того, якими фактами можна обґрунтовувати позовні вимоги чи заперечення проти них. Важливим є відмітити, що правильне визначення обставин цивільної справи, зумовлює обґрунтоване її вирішення. У зв'язку з оновленням ЦПК України законодавець також надає судді більше можливостей для прояву ініціативи під час збору судових доказів у цивільній справі, що виступає важливим засобом поповнення цивільної справи доказовим матеріалом; з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі; з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових і електронних доказів у місці їх знаходження; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше; вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судове засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста; за клопотанням учасників справи вирішує питання про забезпечення позову, про зустрічне забезпечення; вирішує заяви та клопотання учасників справи; направляє судові доручення; встановлює строки для подання відповіді на відзив та заперечення; встановлює строк для подання пояснень третіми особами та відповіді учасників справи на такі пояснення; встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення. Інститут врегулювання спору за участі судді врегульований положеннями Глави 4 Розділу III статтями 201-205 ЦПК України і спрямований на пошук шляхів примирення та компромісу між позиціями сторін, який досягається на основі їх спільних зусиль, а суддя при цьому організовує, контролює та сприяє переговорам щодо примирення чи компромісного урегулювання цивільно-правового спору; призначає справу до розгляду по суті, визначає дату, час і місце проведення судового засідання (декількох судових засідань – у разі складності справи) для розгляду справи по суті. Новелою ЦПК України є те, що саме у підготовчому засіданні суддя зобов'язаний чітко визначити скільки судових засідань він планує провести під час розгляду справи по суті,

таким чином суддя може призначити декілька судових засідань у випадку складності справи; встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються під час розгляду справи по суті, про що зазначається в протоколі судового засідання; з'ясовує розмір заявлених сторонами судових витрат; вирішує питання про колегіальний розгляд справи. Ще одна новела оновленого ЦПК України є вирішення питання щодо розгляду справи у колегіальному порядку. Але слід відмітити, що колегіальний розгляд цивільних справ в суді першої інстанції, у складі одного судді і двох присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді, передбачений лише для розгляду певних категорій справ окремого провадження, а саме: справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; справ про усиновлення; справ про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; а також справ про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Підготовче засідання у справах окремого провадження не проводиться, оскільки ЦПК України передбачає обов'язкове проведення підготовчого засідання в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами лише загального позовного провадження, для якого передбачено одноособовий розгляд справи суддею. Випадки про колегіальний розгляд справ в порядку позовного провадження у суді першої інстанції ЦПК України не передбачає; здійснює інші дії, необхідні для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті. Отже, даний перелік не є вичерпним.

Підготовче засідання проводиться за загальними правилами, встановленими для розгляду справи по суті, які встановлені Главою 6 Розділу III ЦПК України, з урахуванням особливостей підготовчого засідання в межах строку підготовчого провадження.

Суд може відкласти проведення підготовчого засідання, у випадках передбачених ч. 2 ст. 198 ЦПК України, а також оголосити перерву у підготовчому засіданні відповідно до положень частини 5 статті 198 ЦПК України. Необхідно зауважити, що підготовче засідання може бути відкладено декілька разів в залежності від характеру та тривалості вчинення процесуальних дій у підго-

товчому засіданні, що є нововведенням ЦПК України. У разі відкладення підготовчого засідання або оголошення перерви, підготовче засідання продовжується зі стадії, на якій засідання було відкладене або у ньому була оголошена перерва, що також є важливою новелою нової редакції ЦПК України.

Проте, у ряді випадків відкладення підготовчого засідання, призводить до його розгляду спочатку. Зокрема, у зв'язку із заміною неналежного відповідача, залучення співвідповідача такі особи мають право подати клопотання про розгляд справи спочатку не пізніше двох днів з дня вручення відповідної ухвали. Якщо таке клопотання не буде подане у вказаний строк, суд продовжує розгляд справи. У разі вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, така особа, а також інші учасники справи мають право подати клопотання про розгляд справи спочатку не пізніше двох днів з дня вручення їм відповідної ухвали. Якщо таке клопотання не буде подане у вказаний строк, суд продовжує розгляд справи. Якщо розгляд справи у випадках, передбачених ЦПК України, починається спочатку, суд призначає та проводить підготовче засідання спочатку в загальному порядку, крім випадку ухвалення рішення про колегіальний розгляд справи, коли підготовче засідання проводиться спочатку лише у разі, якщо суд дійшов висновку про необхідність його проведення.

Таким чином, при відкладенні підготовчого засідання або оголошення перерви, підготовче засідання продовжується зі стадії, на якій засідання було відкладене або у ньому була оголошена перерва. Але на відміну від відкладення підготовчого засідання, оголошення перерви не надає можливості подати клопотання про розгляд справи спочатку.

Надалі процедура проведення підготовчого засідання передбачає, що згідно із статтею 199 ЦПК України, у строк, встановлений судом, позивач має право подати відповідь на відзив, а відповідач – заперечення. Інші учасники справи мають право надати свої письмові пояснення щодо відповіді на відзив та заперечення до закінчення підготовчого провадження, якщо судом не встановлено інший строк. У випадку, якщо позивачем до закінчення підготовчого провадження подано заяву про визнання недійсним повністю чи у певній частині пов'язаного з предметом спору правочину, який суперечить закону, суд надає відповідачу, іншим учасникам справи час на підготовку своїх пояснень та заперечень з приводу поданої заяви.

За результатами вчинення процесуальних дій у підготовчому провадженні суд повинен постановити ухвалу (ухвали) про процесуальні дії, що необхідно вчинити до закінчення підготовчого провадження та початку судового розгляду справи по суті. При цьому, суд повинен з'ясувати думку сторін щодо дати призначення судового засідання для розгляду справи по суті. Отже, за результатами підготовчого засідання суд: постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду; постановляє ухвалу про закриття провадження у справі; постановляє ухвалу про закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті, у разі коли суду не вдалося примирити сторони, але при цьому були здійснені всі необхідні підготовчі дії. За результатами підготовчого провадження суд ухвалює рішення на користь позивача у випадку визнання позову відповідачем, яким і завершує розгляд цивільної справи. Ухвалення в підготовчому засіданні судового рішення у разі відмови від позову, визнання позову, укладення мирової угоди проводиться в порядку, встановленому ЦПК України.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що із введенням змін у цивільне процесуальне

законодавство, що торкнулися безпосередньо назви і змісту підготовчого провадження, включаючи перелік процесуальних дій суду та учасників судового процесу, які вони повинні здійснити перед судовим розглядом справи, а також вирішення питання про порядок розгляду справи – загальний або спрощений, можливості врегулювати спір за участю судді до судового розгляду справи, законодавцем зроблений черговий крок на шляху посилення засад диспозитивності, змагальності та процесуальної економії, оскільки саме на стадії підготовчого провадження закладається основа для створення тих необхідних умов, за яких можливе справжнє змагання рівноправних сторін, повне та всебічне дослідження обставин справи, а відповідно і ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення.

Розглянуті в межах цієї статті питання застосування Цивільного процесуального кодексу України щодо підготовчого провадження свідчать про можливість подальшого удосконалення нормативного регулювання процесуальної діяльності в даній стадії, що сприятиме підвищенню рівня правової захищеності учасників судового процесу та єдності судової практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Луспенник Д.Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків : Харків юридичний, 2006. 480 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
3. Цивільне процесуальне право України : навчальний посібник / за ред. Н.Ю. Голубєвої. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 436 с.
4. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 7 (107).

Цал-Цалко Юлія Юліївна

СУТНІСТЬ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті на підставі аналізу чинного цивільного процесуального законодавства виокремлюються основні засади щодо здійснення підготовчого провадження як стадії цивільного процесу. Визначаються завдання, строк та процедура підготовчого провадження, а також висвітлюється мета, строк та порядок проведення підготовчого засідання як процесуальної форми підготовчого провадження.

Ключові слова: підготовче провадження, підготовче засідання, загальне позовне провадження, процесуальні дії суду з підготовки справи до судового розгляду, цивільне судочинство.

Цал-Цалко Юлія Юльєвна

СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА

В статье на основании анализа действующего гражданского процессуального законодательства выделяются основные аспекты по осуществлению подготовительного производства как стадии гражданского процесса. Определяются задачи, срок и процедура подготовительного производства, а также освещается цель, срок и порядок проведения подготовительного заседания как процессуальной формы подготовительного производства.

Ключевые слова: подготовительное производство, подготовительное заседание, общее исковое производство, процессуальные действия суда по подготовке дела к судебному разбирательству, гражданское судопроизводство.

Tsal-Tsalko Yuliia

SUMMARY OF PREPARATORY PROCEEDINGS

On the basis of the analysis of the current civil procedural legislation, the article outlines the basic principles for carrying out preparatory proceedings as a stage of the civil process. The tasks, term and procedure of preparatory proceedings are determined, and the purpose, term and procedure of holding a preparatory meeting as a procedural form of preparatory proceedings are outlined.

Preliminary proceedings are the stages of a civil process in which the foundations of a correct and speedy resolution of a case are formed and laid down. Preliminary proceedings are an independent stage of a civil process, consisting of a set of procedural actions of the court and the parties to the case, which are initiated after the opening of the proceedings in order to clarify the possibility of settling the dispute before the trial or aimed at ensuring a proper, timely and unimpeded trial of the merits.

It is at the stage of the preliminary proceedings that the basis is laid for the creation of the necessary conditions under which genuine competition between equal parties is possible, a full and comprehensive study of the circumstances of the case, and accordingly the adoption of a lawful and well-founded court decision.

Key words: preparatory proceedings, preparatory session, general proceedings, procedural actions of the court to prepare the case for trial, civil litigation.